

Ivana Janković¹,
Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet,
Departman za psihologiju

UDK 159.923.2: 316.66-055.1/.2

Jelisaveta Todorović²,
Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet,
Departman za psihologiju

TRADICIONALNO SHVATANJE RODNIH ULOGA, SUBJEKTIVNO BLAGOSTANJE I SAMOPOŠTOVANJE³

Apstrakt

Cilj ovog rada je ispitati povezanost tradicionalnog shvatanja rodni uloga, subjektivnog blagostanja i samopoštovanja ispitanika iz Srbije, kao i ispitivanje razlika na ovim dimenzijama u odnosu na pol. Iz baterije PORPOS korišćena je namenski konstruisana skala za procenu tradicionalnog shvatanja rodni uloga, skraćena skala Subjektivnog blagostanja i skala Globalnog samopoštovanja. Uzorak je činilo 2225 ispitanika (43% muškog pola i 57% ženskog pola).

Rezultati pokazuju da muškarci više prihvatanju tradicionalno shvatanje rodni uloga, a žene pokazuju pozitivniji stav prema životu i imaju veće samopoštovanje u odnosu na muškarce. U oba poduzorka postoje pozitivne i statistički značajne korelacije između samopoštovanja i kognitivne i afektivne komponente subjektivnog blagostanja. Na poduzorku muškaraca postoji negativna statistički značajna korelacija samo između tradicionalnog shvatanja rodni uloga i kognitivne dimenzije subjektivnog blagostanja, a na poduzorku žena sve ispitivane korelacije su negativne i statistički značajne. Rezultati govore da prihvatanje tradicionalne rodne uloga ima negativnije posledice za žene nego za muškarce. Prihvatanje tradicionalne ženske uloge povezano je sa nižim samopoštovanjem, manjim zadovoljstvom životom i snižavanjem pozitivnih emocija i raspoloženja, a povećavanjem negativnih, kao što su strah, ljutnja, depresija.

Ključne reči: rodne uloge, subjektivno blagostanje, samopoštovanje

Uvod

Rodne uloge su socijalno konstruisane uloge žena i muškaraca. To je društveno oblikovanje biološkog pola, određeno shvatanjem zadataka, delovanja i uloga, pripisanih muškarcima i ženama u društvu, u javnom i privatnom životu. Učenje rodni uloga počinje od najranijeg detinjstva, u procesu socijalizacije muške i ženske dece. Stavovi u vezi sa rodnim ulogama uglavnom su zamišljeni kao da variraju duž

¹ ivana.jankovic@filfak.ni.ac.rs

² jelisaveta.tadorovic@filfak.ni.ac.rs

³ Rad je nastao u okviru projekta 179002 koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

kontinuumu između dve suprotnosti koje su najčešće označene kao tradicionalne u odnosu na egalitarne. Tradicionalna rodna ideologija je utemeljena na rodno zasnovanoj podeli rada i muškoj dominaciji. Egalitarnu rodnu ideologiju, sa druge strane, karakteriše verovanje u ravnopravnost oba pola i odbacivanje tradicionalnih rodni normi. Savremene porodice imaju i tradicionalne i egalitarne rodne uloge. Postavlja se pitanje da li rodne uloge, onako kako su određene u jednoj porodici kao tradicionalne ili kao egalitarne, mogu biti povezane i sa subjektivnim blagostanjem i samopoštovanjem njenih članova. Tradicionalna podela uloga u porodici se povezuje sa patrijarhalnom ideologijom i ogleda se u nejednakoj raspodeli poslova, disbalansu u komunikaciji, odnosno, pretpostavlja se da su muškarci u nadređenoj pozici u odnosu na žene. S druge strane u egalitarnoj raspodeli postoje područja kompetencije svakog partnera pojedinačno, kako u porodičnom, tako i u profesionalnom životu, i moć između partnera je ravnomernije raspoređena. Ovi različiti porodični ambijenti mogu i različito uticati na subjektivno blagostanje i samopoštovanje muškaraca i žena.

Rodne uloge

Termini *pol* i *rod* imaju različito značenje. Pol predstavlja jedno od osnovnih obeležja čoveka, koje se prevashodno odnosi na biološke razlike između žena i muškaraca, kao i na genetičke i endokrinološke karakteristike muškaraca i žena (Brkić i Nestorović, 2011), dok je rod kulturološki određena definicija žena i muškaraca i promenjiva je u vremenu i prostoru (Lithander, 2000; prema: Jugović, 2004). Na određivanje rodni uloga utiču kulturni, politički, ekonomski, društveni i religiozni faktori, kao i običaji, pravo, klasna i etnička pripadnost i predrasude raširene u datom društvu (Devedžić, 2006; prema: Brkić i Nestorović, 2011).

Kao društvene kategorije pol i rod su počeli da se proučavaju od osamdesetih godina XX veka kada počinje da se ističe da društvo u velikoj meri utiče na oblikovanje misli, osećanja i ponašanja žena i muškaraca (Ashmore, 1991; prema: Jugović, 2004) i da su razlike između muškaraca i žena istorijske, konstruisane i socijalizovane (Zečević, 2008).

U Srbiji oko 77% porodica funkcioniše po tradicionalnom sistemu, barem kad je u pitanju jasna dihotomna podela uloga. Majci se dodeljuje primat kada je u pitanju briga o kući i ukućanima, dok je otac prvenstveno orijentisan na sticanje, materijalnu sigurnost porodice i fizički rad u kući. Porodični problemi se vezuju za zahteve za uspostavljanjem ravnopravnijih odnosa u kojima se preporučuje veća uključenost oca u život i odnose u porodici, a veća individuacija majki (Mihčić, Zotović i Petrović, 2006; Zotović, Mihčić i Petrović, 2007).

Neravnopravnost između muškaraca i žena se produbljuje kroz oblasti reproduktivnih prava, pozicije žena da aktivno učestvuju u javnom životu, intenziviranja nepovoljnih odnosa unutar porodice i porodičnog nasilja (Gal i Kligman, 2000a; Gal i Kligman, 2000b; prema: Brkić i Nestorović, 2011). Žene su češće od muškaraca neraspoložene, pod stresom i koriste sedative, možda

zahvaljujući preteranim obavezama prema domaćinstvu. Jedna petina ispitivanih žena redovno uzima sedative, za razliku od svega 5% muškaraca (Brkić i Nestorović, 2011).

Danas, savremena porodica se shvata kao afirmacija zajedništva i individualnosti, ljubavi i solidarnosti, otvorene i jasne komunikacije, podele uloga na osnovu dogovora, sposobnosti i sklonosti. Ovakvoj viziji savremene porodice odgovaraju i stavovi sistemskih terapeuta u pogledu funkcionalnih porodični odnosa (Dragišić-Labaš, 2002). Funkcionalnu porodicu čini snažna i zdrava partnerska koalicija, otvorena jasna i topla uzajamna komunikacija, uvažavanje granica i individualnosti, kao i fleksibilna kontrola, tj. dogovaranje roditelja i dece. Naravno, odraz funkcionalnih odnosa je i dobra komunikacija sa socijalnim okruženjem i izbegavanje izolacije. Vitaker (Whitaker) smatra da zdrave porodice mogu da se odupru pritiscima dominantne kulture muškaraca (prema: Milojković, Srna i Mićović, 1997). Promena uloga se smatra važnim pokazateljem promene tipa porodice od tradicionalne ka egalitarnoj, a to jeste trend promena u kome se kreće savremena porodica.

Subjektivno blagostanje

Koncept subjektivnog blagostanja odavno je predmet proučavanja u psihologiji. Prvobitna istraživanja o subjektivnom blagostanju zaključivala su na osnovu izostanaka psihopatoloških simptoma, a skorije, sa razvojem pozitivne psihologije, sve se više stavlja naglasak na promociji optimalnog funkcionisanja, uključujući pozitivne aspekte subjektivnog blagostanja (Gilligan i Huebner, 2002). Jedna od definicija subjektivnog blagostanja je da se odnosi na to kako ljudi evaluiraju sopstveni život i ova evaluacija je istovremeno i kognitivni sud ali i emocionalni odgovor na razne događaje. Subjektivno blagostanje obuhvata nekoliko odvojenih komponenti: životno zadovoljstvo ili zadovoljstvo raznim životnim domenima kao što je bračni i poslovni domen, način provođenja slobodnog vremena, zadovoljstvo sopstvenim domaćinstvom; postojanje pozitivnih osećanja i raspoloženja veći period vremena (prijatne emocije i raspoloženja); retko prisustvo negativnih osećanja (depresija, stres i ljutnja) (Diener, 2000). U skladu sa navedenom strukturom, subjektivno blagostanje se najčešće definiše kao kognitivna i afektivna evaluacija sopstvenog života (Diener, 2000). Zadovoljstvo životom – podrazumeva kognitivnu procenu sopstvenog života u vidu opšteg suda osobe o različitim domenima svog života, dok afektivne komponente – prijatan i neprijatan afekat, predstavljaju osnovni doživljaj o aktuelnim događajima u životu ljudi. Prijatna iskustva su poželjna i vredna, pa osoba koja doživljava prijatna emocionalna iskustva doživljava svoj život kao vredan i pozitivan. Ljudi sa visokim stepenom subjektivnog blagostanja imaju dominantno pozitivne procene sopstvenog života i okolnosti (Diener, 2000). Diener i Su (Deiner i Suh, 1998; prema: Deiner, Suh, Lucas i Smith, 1999) u istraživanju spovedenom na više od 60000 odraslih iz 40 država, pokazali su da od tri komponente subjektivnog blagostanja (zadovoljstvo životom, pozitivni afekt, negativni afekt) jedino pozitivni afekt opada sa godinama.

Dinerova istraživanja ukazuju da ne postoji samo jedna determinanta subjektivnog blagostanja. Na subjektivno blagostanje utiču crte ličnosti, naročito ekstraverzija i neuroticizam, koje deluju recipročno (Deiner, Suh, Lucas i Smith, 1999; Deiner, 2000) društveni odnosi (prijateljske i rodbinske veze), kao i kultura jer se u različitim kulturama na različite načine postiže subjektivno blagostanje, u zavisnosti od toga da li su individualističke ili kolektivističke. Odlika koja razlikuje ove dve kulture je stepen do kog ljudi vide sebe kao autonomne, samodovoljne entitete. U individualističkim kulturama, individue pokušavaju da odvoje sebe od drugih. Posledično, osećanja o sebi (pr.samopoštovanje) koreliraće visoko sa srećom u ovim kulturama. Suprotno, u kolektivističkim kulturama ljudi ne teže da se odvoje o drugih već da budu u harmoniji sa njima. Sopstvene želje često su podređene grupi. Posledično, potreba za autonomijom, osećanja o sebi, manje će biti povezana sa srećom i zadovoljstvom životom u ovim kulturama (Deiner, Suh, Lucas i Smith, 1999).

Samopoštovanje

Samopoštovanje se u savremenom društvu vrlo visoko vrednuje. Imati visoko samopoštovanje znači imati visoko mišljenje o sebi. Samopoštovanje sadrži kognitivnu komponentu koja predstavlja: odgovor na pitanje „Kakva sam ja osoba“, opis nekih delova sebe terminima koje imaju značenje moći i pozitivnosti i afektivnu komponentu. Intenzitet određuje da li se radi o visokom ili niskom samopoštovanju (Mecca i Smesler, 1989; prema: Krnetić, 2006). Prema Kupersmitu (Copersmithu, 1967), samopoštovanje je subjektivni doživljaj sopstvene vrednosti, izražen stavovima o sebi; odnosno, stepen u kome neka osoba veruje da je kompetentna, uspešna, značajna i vredna. Blok i Robins (Block i Robins, 1993), opažajući značaj veze između realne i željene slike sebe, predlažu da se samopoštovanje definiše kao stepen do koga osoba opaža sebe kao bližu idealu, odnosno, kao udaljenu od neželjene slike o sebi.

Dakle, samopoštovanje uvek sadrži evaluativnu komponentu, odnosno pridavanje sebi nekog nivoa vrednosti. Nivo pripisane vrednosti može zavistiti od nekog spoljašnjeg standarda ili unutrašnjih aspiracija i želja. Standard ili referentna tačka na osnovu koje se procenjuje celokupna lična vrednost može biti unutrašnji ili spoljašnji.

Samopoštovanje, kao stav prema sebi, može biti svestan ili nesvestan proces. Kao i svi drugi, sadrži pozitivnu ili negativnu konotaciju. U interakciji je sa emocionalnim, kognitivnim i konativnim funkcijama. Pojedinaac ne mora biti svestan sopstvenog stava prema samom sebi. On će se u svakom slučaju ispoljiti u njegovom glasu, držanju, gestovima i ponašanju uopšte (Coopersmith, 1967). Teško bismo našli neku opštu dimenziju čovekovog mišljenja o sebi, koja bi za njegove procese stvaranja identiteta, bila toliko važna kao doživljavanje sopstvene vrednosti – što određuje samopoštovanje pojedinca – mogućnost i ishod njegovog samopotvrđivanja i afirmacije, njegovo najintimnije doživljavanje samoga sebe, iz

kojeg polazi u svoje sitne, svakodnevne, a i one sudbonosnije životne poduhvate. Preko shvatanja sopstvene vrednosti, razvija se sposobnost i spremnost za intimnost i važan emotivni odnos sa drugim čovekom (Todorović, 2005).

Prethodna istraživanja svedoče o doslednoj pozitivnoj povezanosti subjektivnog blagostanja i samopoštovanja, kao i da samopoštovanje predstavlja naj snažniji prediktor subjektivnog blagostanja (Cummins i Nistico, 2002; Diener i Diener, 1995). Istraživanja o prihvatanju tradicionalnih ili egalitarnih rodni uloga i njihovoj povezanosti sa zadovoljstvom životom nisu tako jednoznačna. Prema nekim istraživanjima, supružnici izveštavaju o srećnijim brakovima kada se bračne i radne uloge ravnomerno dele, a da su asimetrični odnosi snaga, sa većom moći muževa nego žena brojniji među nezadovoljnijim nego zadovoljnim bračnim parovima (Hochschild, 1989, Gottman, 1994, prema: Tošić, Todorović, 2011). Sa druge strane, rodna ideologija i uloge oblikuju percepciju pravednosti ili nepravednosti podele rada, a to može uticati na procenjeni kvalitet braka (Lavee i Katz, 2002, prema: Tošić, Todorović, 2011). U ovom kontekstu, egalitarne žene nejednakosti u podeli rada u braku češće percipiraju kao nepravedne i samim tim bivaju manje zadovoljne brakom.

Polazeći od pretpostavke da u društvu koje je u tranziciji, kao što je naše, dolazi do promena u organizovanju porodičnog sistema, sa promena koje, između ostalih, idu i od tradicionalne raspodele rodni uloga ka egalitarnim, želeli smo da ispitamo kako stanovnici Srbije procenju odnose u svojim porodicama u pogledu ovih karakteristika i da li se način podele uloga odražava i na njihov doživljaj subjektivnog blagostanja i samopoštovanja.

Ciljevi istraživanja

U odnosu na postavljeni problem istraživanja definisali smo sledeće ciljeve:

- Ispitati povezanost tradicionalnog shvatanja rodni uloga, subjektivnog blagostanja i samopoštovanja kod ispitanika iz Srbije
- Ispitati razlike u prihvatanju tradicionalnih rodni uloga, subjektivnog blagostanja i samopoštovanja u odnosu na pol
- Ispitati razlike u prihvatanju tradicionalnih rodni uloga, subjektivnog blagostanja i samopoštovanja muškaraca i žena u odnosu na mesto stanovanja - selo ili grad

Struktura uzorka

Uzorak je geografsko-klasterski, prikupljen 2011. godine u 20 različitih okruga Srbije i obuhvatio je ispitanike starije od 18 godina (Hedrih, Simić i Ristić, 2013). Ukupan broj ispitanika je 2225 od kojih je 43% (962 ispitanika) muškog pola i 57% (1263 ispitanika) ženskog pola. U odnosu na mesto stanovanja, 37% ispitanika je iz sela (ukupno 838), a 63% ispitanika iz grada (ukupno 1426).

Instrumenti

U istraživanju su korišćena marker pitanja iz baterije testova PORPOS. Baterija je nastala u okviru istraživanja na projektu “Indikatori i modeli usklađivanja porodičnih i poslovnih uloga”, br. 179002, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (Hedrih, Todorović i Ristić, 2013). Za procenu tradicionalnog shvatanja rodnih uloga korišćena je namenski konstruisana skala, za procenu subjektivnog blagostanja korišćena je skraćena skala subjektivnog blagostanja koja se sastoji iz dve subskale (kognitivna i afektivna komponenta), adaptirana u odnosu na Kratku skalu subjektivnog blagostanja (Jovanović, i Novović, 2008) i za procenu samopoštovanja korišćena je skala Globalnog samopoštovanja, adaptirana u odnosu na Rozenbergovu skalu Globalnog samopoštovanja (RSES-The Rosenberg Self-Esteem Scale, Rosenberg, 1965).

Rezultati

Struktura prikaza rezultata sastojace se u prikazivanju stepena izraženosti varijabli i rezultata dobijenih ispitivanjem postavljenih ciljeva. Izraženost varijabli biće predstavljena aritmetičkim sredinama i standardnim devijacijama. Ispitivanje postavljenih ciljeva urađeno je primenom t-testa i korelacija. Sledi tabelarni prikaz dobijenih rezultata.

Tabela 1. Razlike u pogledu tradicionalnog shvatanja rodnih uloga, subjektivnog blagostanja i samopoštovanja u odnosu na pol
(t – test)

	Pol	N	AS	SD	T-test	Df	Sig.																																
Tradicionalno shvatanje rodnih uloga uloga	Muški	956	2.82	.65	7.14	2205	.000																																
	Ženski	1251	2.62	.65				Pozitivni afektivitet	Muški	960	3.66	1.00	-8.29	2212	.408	Ženski	1254	3.69	1.01	Pozitivni stav prema životu	Muški	960	3.91	.93	-2.54	2216	.011	Ženski	1258	4.01	.92	Samopoštovanje	Muški	962	4.05	.87	-2.49	2217	.013
Pozitivni afektivitet	Muški	960	3.66	1.00	-8.29	2212	.408																																
	Ženski	1254	3.69	1.01				Pozitivni stav prema životu	Muški	960	3.91	.93	-2.54	2216	.011	Ženski	1258	4.01	.92	Samopoštovanje	Muški	962	4.05	.87	-2.49	2217	.013	Ženski	1257	4.14	.82								
Pozitivni stav prema životu	Muški	960	3.91	.93	-2.54	2216	.011																																
	Ženski	1258	4.01	.92				Samopoštovanje	Muški	962	4.05	.87	-2.49	2217	.013	Ženski	1257	4.14	.82																				
Samopoštovanje	Muški	962	4.05	.87	-2.49	2217	.013																																
	Ženski	1257	4.14	.82																																			

Najpre je urađeno poređenje muškaraca i žena na celom uzorku u pogledu ispitivanih varijabli. Skorovi za procenu tradicionalnog shvatanja rodnih uloga se i kod muškaraca i kod žena grupišu ispod skora 3 na skali od 1 do 5, ali postoji statistički značajna razlika između polova koja ukazuje da muškarci više prihvataju tradicionalnu podelu uloga u odnosu na žene. Moglo bi se reći da je u savremenom društvu ostvaren napredak u emancipaciji žena, što se ogleda u njihovom slabijem prihvatanju tradicionalnih rodnih uloga u odnosu na muškarce. Kada je u pitanju subjektivno blagostanje, razlike između muškara i žena se javljaju u pogledu jedne

Rana sposobnost kategorizacije: kako djeca uzrasta do dvije godine grupišu objekte u kategorije?

njegove komponente - Pozitivni stav prema životu, na način da je kod žena ova komponenta subjektivnog blagostanja izraženija. Kada se posmatraju prosečne vrednosti samopoštovanja (AS= 4.05 i 4.14) vidimo da se one i kod muškaraca i kod žena grupišu oko 4 na skali od 1 do 5, ali statistička značajnost govori da žene u našem uzorku imaju veće samopoštovanje od muškaraca.

Dalje smo ispitivali povezanost tradicionalnog shvatanja rodni uloga, subjektivnog blagostanja i samopoštovanja zasebno na poduzorcima muškaraca i žena. Sledi prikaz dobijenih rezultata.

Tabela 2. Povezanost tradicionalnog shvatanja rodni uloga, subjektivnog blagostanja i samopoštovanja na poduzorku muškaraca (Pirsonov koeficijent linearne korelacije)

	Samopoštovanje	Pozitivni afektivitet	Pozitivni stav prema životu
Pozitivni afektivitet	.479**		
	.000		
Pozitivni stav prema životu	.493**	.715**	
	.000	.000	
Tradicionalno shvat. rodni uloga	-.031	-.033	-.083*
	.345	.308	.010

** korelacija značajna na nivou 0.01

* korelacija značajna na nivou 0.05

Na poduzorku muškaraca rezultati pokazuju da je samopoštovanje u pozitivnoj i statistički značajnoj korelaciji sa obe komponente subjektivnog blagostanja, i pozitivnim afektivitetom i pozitivnim stavom prema životu. Sa druge strane, tradicionalno shvatanje rodni uloga je u negativnoj i statistički značajnoj korelaciji samo sa jednom dimenzijom subjektivnog blagostanja, sa pozitivnim stavom prema životu. Međutim, treba istaći da iako je statistički značajna, dobijena korelacija je vrlo niska (-.083).

Tabela 3. Povezanost tradicionalnog shvatanja rodni uloga, subjektivnog blagostanja i samopoštovanja na poduzorku žena (Pirsonov koeficijent linearne korelacije)

	Samopoštovanje	Pozitivni afektivitet	Pozitivni stav prema životu
Pozitivni afektivitet	.448**		
	.000		
Pozitivni stav prema životu	.453**	.707**	
	.000	.000	
Tradicionalno shv. rodni uloga	-.155**	-.110**	-.111**
	.000	.000	.000

** korelacija značajna na nivou 0.01

Na poduzorku žena, sve ispitivane korelacije su statistički značajne. Samopoštovanje i dimenzije subjektivnog blagostanja (pozitivni afektivitet i

pozitivni stav prema životu) pozitivno i statistički značajno koreliraju. Tradicionalno shvatanje rodnih uloga na poduzorku žena je u negativnoj i statistički značajnoj korelaciji i sa samopoštovanjem i sa subjektivnim blagostanjem.

U narednim tabelama prikazani su rezultati koji govore o razlikama između muškaraca i žena iz sela i iz grada u pogledu ispitivanih varijabli.

Tabela 4. Razlike u pogledu tradicionalnog shvatanja rodnih uloga, subjektivnog blagostanja i samopoštovanja muškaraca i žena iz sela

	Pol	N	AS	SD	T- test	Df	Sig
Tradicionalno shvatanje rodnih uloga uloga	Muški	378	2.84	.63	4.210	802	.000
	Ženski	426	2.65	.62			
Pozitivni afektivitet	Muški	379	3.66	1.06	-1.065	804	.287
	Ženski	427	3.74	.99			
Pozitivni stav prema životu	Muški	379	3.94	.96	-1.739	806	.082
	Ženski	429	4.05	.89			
Samopoštovanje	Muški	381	4.07	.90	-1.707	806	.088
	Ženski	427	4.17	.81			

Dobijeni rezultati pokazuju da muškarci iz sela više prihvataju tradicionalne rodne uloge u odnosu na žene, dok statistički značajne razlike nisu utvrđene u pogledu subjektivnog blagostanja i samopoštovanja.

Tabela 5. Razlike u pogledu tradicionalnog shvatanja rodnih uloga, subjektivnog blagostanja i samopoštovanja muškaraca i žena iz grada

	Pol	N	AS	SD	T- test	Df	Sig
Tradicionalno shvatanje rodnih uloga uloga	Muški	571	2.80	.65	5.718	1383	.000
	Ženski	814	2.60	.65			
Pozitivni afektivitet	Muški	574	3.65	.96	-.552	1388	.581
	Ženski	816	3.68	1.00			
Pozitivni stav prema životu	Muški	574	3.89	.92	-2.212	1392	.027
	Ženski	818	4.00	.93			
Samopoštovanje	Muški	574	4.05	.84	-1.742	1391	.082
	Ženski	819	4.13	.82			

Rezultati pokazuju da muškarci iz grada više prihvataju tradicionalno shvatanje rodnih uloga od žena, a da je kod žena izraženiji pozitivan stav prema životu.

Zaključna razmatranja

Poređem najpre muškaraca i žena na celom uzorku u pogledu prihvatanja tradicionalnih rodnih uloga, rezultati pokazuju da muškarci više prihvataju

tradicionalizam, što je i očekivano, upravo zato što tradicionalna podjela uloga favorizuje dominantni položaj muškog pola. Isti rezultati se dobijaju i kada se ispituju razlike u prihvatanju tradicionalnih rodni uloga zasebno kod ispitanika iz sela i iz gradova. Dakle, bez obzira na mesto stanovanja (selo ili grad), u ispitivanom uzorku, muškarci više prihvataju tradicionalno shvatanje rodni uloga u odnosu na žene. Tradicionalne rodne uloge koje muškarca stavljaju u poziciju nezavisne, moćne i kontrolišuće osobe su ujedno i poželjnije u odnosu na uloge koje se tradicionalno pripisuju ženama, a za koje se vezuje zavisnost, osećajnost, briga za druge.

Kada je u pitanju afektivna komponenta subjektivnog blagostanja, nema razlika između muškaraca i žena. Ovi rezultati su delimično usklađeni sa rezultatima svetskog pregleda *World Value Survey* (N=57000 iz 41 zemlje) koji pokazuje da žene češće izveštavaju o negativnom afektu od muškaraca, dok obe grupe doživljavaju jednak nivo pozitivnih afekata i zadovoljstvo životom (prema: Joronen, 2005). U pogledu kognitivne komponente subjektivnog blagostanja, rezultati pokazuju da žene imaju pozitivniji stav prema životu, odnosno, imaju dominantno pozitivne procene sopstvenog života i okolnosti u kojima žive (Diener, 2000). Isti rezultat se dobija i kada se porede muškarci i žene iz gradova, dok kod muškaraca i žena sa sela nije utvrđena takva razlika.

U našem uzorku, žene takođe imaju veće samopoštovanje u odnosu na muškarce, što bi značilo da više veruju za sebe da su značajne i vredne nego muškarci, mada se skorovi i muškaraca i žena grupišu visoko na skali od 1 do 5 (oko vrednosti 4). Razlike u pogledu samopoštovanja između muškaraca i žena gube se kada se porede odvojeno muškarci i žene sa sela i iz gradova. Dobijeni rezultati su u suprotnosti sa većinom nalaza koji govore o većem samopoštovanju muškaraca u odnosu na žene, počev od adolescentnog doba (Simmons i Rosenberg, 1975, Block i Robins, 1993, prema: Anđelković, 2008). S obzirom na to da je kod žena utvrđena negativna korelacija između tradicionalnog shvatanja rodni uloga i samopoštovanja, a kod muškraca ne, neophodno je dodatno istražiti šta dovodi do snižavanja samopoštovanja kod muškaraca u našem sociokulturnom kontekstu.

U oba poduzorka postoje pozitivne i statistički značajne korelacije između samopoštovanja i kognitivne i afektivne komponente subjektivnog blagostanja. Ovi rezultati su i očekivani s obzirom na to da i subjektivno blagostanje i samopoštovanje sadrže evaluativnu komponentu svog života, sebe i svojih osećanja, odnosno, obe dimenzije podrazumevanju veće prisustvo pozitivnih i odsustvo negativnih procena. Rezultati su u skladu sa rezultatima Roberts i Monro (prema: Todorović, 2005) koji kazuju da nestabilno i niže samopoštovanje povećava rizik od depresije, što je i jedan od negativnih aspekata afektivne komponente subjektivnog blagostanja. Takođe, i druga istraživanja potvrđuju pozitivnu povezanost samopoštovanja i subjektivnog blagostanja (Cummins i Nistico, 2002; Diener i Diener, 1995).

Rezultati pokazuju da je prihvatanje tradicionalnih rodni uloga, na poduzorku muškaraca, u negativnoj korelaciji sa pozitivnim stavom prema životu, odnosno, prihvatanje tradicionalnih rodni uloga povezano je sa manjim zadovoljstvom životom. Međutim, dobijena korelacija je vrlo niska, te dobijeni nalaz treba uzeti sa rezervom. Dakle, na osnovu dobijenih rezultata ne može se sa sigurnošću tvrditi da će se prihvatanje tradicionalnog shvatanja rodni uloga negativno odraziti na

zadovoljstvo životom muškaraca, te je potrebno sprovesti dodatna istraživanja. Za razumevanje uticaja rodnih uloga na zadovoljstvo životom nije nevažno i kakvi su stavovi o rodnim ulogama i supružnika. Tošić i Todorović (Tošić i Todorović, 2011) na osnovu pregleda bogate literature i istraživanja ističu da na zadovoljstvo i kvalitet braka utiče usklađenost u prihvatanju rodnih uloga supružnika, bez obzira da li se prihvataju tradicionalne ili egalitarne rodne uloge. Takođe, Diner navodi da se zadovoljstvo životom ogleda u zadovoljstvu različitim domenima života, kao što su bračni i poslovni domen, način provođenja slobodnog vremena, zadovoljstvo sopstvenim domaćinstvom (Diener, 2000), te je za bolje razumevanje doživljaja subjektivnog blagostanja potrebno istražiti i ove domene.

Sa druge strane, prihvatanje tradicionalnih rodnih uloga na poduzorku žena povezano je sa nižim samopoštovanjem, manjim zadovoljstvom životom i snižavanjem pozitivnih emocija i raspoloženja, a povećavanjem negativnih. Naši nalazi u skladu su i sa rezultatima drugih istraživanja, koji govore da je nejednakost podele rada u domaćinstvu povezana sa ženinim osećajem nepravde, depresije, nezadovoljstva u braku (Coltrane, 2000). Takođe, istraživanja pokazuju da žene koje su zadovoljne stepenom pomoći i podrške koje dobijaju od svojih partnera doživljavaju manje negativnih osećanja i konflikata, od onih koje bi želele više pomoći i podrške (Pina i Bengtson, 1993). Ima istraživanja u kojima se govori o koristima koje žene imaju kada njihovi muževi učestvuju u kućnim poslovima, a neki autori ističu da do promene dolazi jedino kada se učešće muža poveća u zadacima tradicionalno definisanim kao ženskim (Benin i Agostinelli, 1988).

Dakle, može se zaključiti da za doživljaj subjektivnog blagostanja i samopoštovanja nije nevažno kakve stavove u pogledu rodnih uloga pojedinac ima, ali bi njih svakako trebalo ispitati u odnosu na stavove koje njihovi partneri imaju. Usklađenost partnera u prihvatanju bilo tradicionalnih ili egalitarnih rodnih uloga najviše će doprineti bračnom zadovoljstvu (Boven, Orthner, 1983; prema: Tošić, Todorović, 2011), te je za bolje razumevanje subjektivnog blagostanja i samopoštovanja u narednim istraživanjima neophodno ispitati upravo usklađenost partnera u prihvatanju rodnih uloga.

Literatura

- Anđelković, V. (2008). Anksioznost i samopoštovanje u kontakstu uzrasta, pola i profesionalnog usmerenja. *Godišnjak za psihologiju* Vol 5(6-7). 111-130
- Benin, M.H., & Agostinelli, J. (1988). Husbands' and wives' satisfaction with the division of labor. *Journal of Marriage and Family* 50(2). 349-361.
- Block, J., & Robins, R. (1993). A longitudinal study of consistency and change in self-esteem from early adolescence to early adulthood. *Child Development*, 64. 909-923.
- Brkić, N. i Nestorović, M. (2011). Polne predrasude mladih: Šta se zaista promenilo? *Pedagoška stvarnost*. Br. 3 – 4. 312-322.
- Coltrane, S. (2000). Research on household labor: Modeling and measuring the social embeddedness of routine family work. *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 62, 1208-1233.

- Coopersmith, C. (1967). *Antecedents of self-esteem*. Palo Alto: Consulting Psychologists Press.
- Cummins, R.A., & Nistico, H. (2002). Maintaining life satisfaction: The role of positive cognitive bias. *Journal of Happiness Studies*, 3, 37-39.
- Diener, E. & Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 653-663.
- Diener, E. (2000). Subjective Well-Being. The science of happiness and Proposal for a National Index. *American Psychologist*, Vol 55(1). 34-43.
- Diener, E., Suh, E.M., Lucas, R.E., & Smith, H.L. (1999). Subjective Well-being: Three Decades of Progress. *Psychological Bulletin*, Vol.125(2). 276-302.
- Dragišić-Labaš, S. (2002). Porodične uloge i mogućnost usmeravanja porodičnog sistema na tradicionalne obrasce življenja. *Engrami*, 24. 23-30.
- Gilligan, T.D., & Huebner, E.S. (2002). Multidimensional life satisfaction reports of adolescents s multitrait-multimethod study, *Personality and Individual Differences*, 32. 1149-1155.
- Hedrih, V., Simić, I. i Ristić, M. (2013). Odnosi na poslu u Srbiji-metodologija istraživanja, (311-349). U Hedrih., V., Todorović, J., Ristić, M. (ur). *Odnosi na poslu i u porodici u Srbiji s početkom 21. veka*. Niš: Filozofski fakultet.
- Hedrih, V., Todorović, J. i Ristić, M. (ur). *Odnosi na poslu i u porodici u Srbiji s početkom 21. veka*. Niš: Filozofski fakultet
- Joronen, K. (2005). *Adolescents' Subjective well-being in their Social Context*. Academic dissertation. Faculty of Medicine of the University of Tampere.
- Jugović, I. (2004). *Zadovoljstvo rodnim ulogama*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Krnetić, I. (2006). *Odnos samopoštovanja i bezuslovnog prihvatanja sebe*. Preuzeto sa: <http://www.krnetic.com>.
- Mihić I., Zotović M. i Petrović J. (2006). Sociodemografske karakteristike porodice, podela posla u kući i vaspitni stilovi roditelja u porodicama na teritoriji Vojvodine. *Pedagoška stvarnost*. Vol. 1-2. 118-134.
- Milojković, M., Srna, J. i Mićović, R. (1997). *Porodična terapija*. Beograd: Centar za brak i porodicu.
- Pina, D.L., & Bengtson, V.L. (1993). The division of household labor and wives' happiness: Ideology, employment, and perceptions of support. *Journal of Marriage and Family* 55(4). 901-912.
- Todorović, J. (2005). *Vaspitni stilovi roditelja i samopoštovanje adolescenata*. Niš: Prosveta.
- Tošić, M. i Todorović, D. (2011). Podela rada, kvalitet braka i rodna ideologija. *Sociološki pregled*, Vol. XIV, br. 3. 293-419.
- Zečević, S. (2008). Moderno poimanje roda i rodne ravnopravnosti. *Sociološka luča*. br. 2/1. str. 88 – 97.
- Zotović, M., Mihić, I. & Petrović, J. (2007). Socio-demografske i psihološke karakteristike tradicionalnih i egalitarnih porodica sa teritorije Vojvodine. (151-162) U: Biro, M., Smederevac, S. (ur). *Psihologija i društvo*. Novi Sad: Filozofski fakultet.

A TRADITIONAL UNDERSTANDING OF GENDER ROLES, SUBJECTIVE WELL-BEING AND SELF-RESPECT

Abstract

The aim of this paper is to study the connection among the traditional understanding of gender roles, subjective well-being and self-esteem of participants from Serbia, as well as to study the differences in these dimensions in relation to gender. From the PORPOS battery, we used a scale specifically constructed for the evaluation of the traditional understanding of gender roles, a reduced scale of the Subjective well-being and the scale of Global self-esteem. The sample consisted of 2225 participants (43% males and 57% females).

The results indicate that men are more accepting of the traditional understanding of gender roles, while women indicate a more positive attitude towards life and have greater self-esteem compared to men. Both sub-samples indicate more positive and statistically significant correlations between self-esteem and the cognitive and affective component of subjective well-being. The sub-sample of men indicates the existence of a negative statistically significant correlation only between the traditional understanding of gender roles and the cognitive dimension of subjective well-being, while for the sub-sample of women, all of the studied correlations are negative and statistically significant. The results indicate that acceptance of the traditional roles of women is associated with lower self-esteem, decreased sense of life satisfaction and a reduction in positive emotions and moods, and an increase in the negative ones, such as fear, anger, depression.

Key words: *gender roles, subjective well-being, self-esteem*